

Zasedání Výboru pro podporu osob s omezenou schopností právně jednat

Datum: 04.02.2025

Poradu řídila: Camille Latimier (SPMP ČR)

Přítomni: Mgr. Barbora Brozová Rittichová (MŠp, online), JUDr. Štefan Čulík (MPSV), Mgr. Blanka Espinoza (ÚV ČR), JUDr. Pavel Kotrady (Okresní soud ve Vsetíně), JUDr. Pavel Ptáčník (ÚV ČR), Mgr. Aneta Redlichová (MŠp, online), JUDr. Renáta Šínová, Ph.D. (UPOL, online), Mgr. Bc. Zbyněk Vočka (Olomoucký kraj), Mgr. Tereza Bártová (advokátka) - host, JUDr. Kateřina Čuhelová, Ph.D. (Krajský soud v Brně) – host, Mgr. Zuzana Durajová (KVOP) – host, Mgr. et. Mgr. Lucie Hájková (Česká Alzheimerovská společnost, o.p.s.) – host, Bc. Martin Holub (Chráněné bydlení Naplno) – host, Mgr. Štěpán Klásek (MV) – host, Mgr. Karel Lach (KVOP) – host, Mgr. Radka Pešlová (Národní institut nápomoci, zastoupení, opatrovnictví a péče) – host, Mgr. Ivana Sonko (advokátka) – host, Mgr. Šárka Tlášková (Notářská komora) – host, Dita Vojířová (Tudytam) – host

Přítomných bylo 6 z 11 členů.

Program jednání:

- 1) Úvodní informace
- 2) Aktuální témata v oblasti podpory osob s omezenou schopností právně jednat
- 3) Prezentace dobré praxe ze zahraničí
 - a. Reforma opatrovnictví ve Španělsku (Zuzana Durajová)
 - b. Příprava reformy v Norsku (Karel Lach)
 - c. Reforma v Rakousku (Barbora Brozová Rittichová)
- 4) Diskuze k předneseným tématům a možnostem efektivnějšího využívání alternativ k omezení svéprávnosti
- 5) Stanovení dalších kroků, úkolů a termínu dalšího zasedání

1. bod - Úvodní informace

Jednání zahájil JUDr. Pavel Ptáčník, vedoucí Oddělení práv osob se zdravotním postižením, který přivítal účastníky a stručně představil cíle a zaměření Výboru.

Předsedkyně Výboru Camille Latimier doplnila, že v rámci Výboru (dříve pracovní skupiny) byla otevřena klíčová témata v oblasti ochrany a podpory práv osob s omezenou schopností právně jednat a byl připraven také informační materiál pro opatrovníky.

2. bod - Aktuální témata v oblasti podpory osob s omezenou schopností právně jednat

Camille Latimier informovala o stavu navrhované právní úpravy, jejímž cílem je vyřešit dlouhodobý gesční spor spojený s veřejným opatrovnictvím. Novelou kompetenčního zákona by měla být problematika svěřena do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. V připomínkovém řízení byl návrh souvisejícího usnesení vlády doplněn o úkol analyzovat situaci v oblasti opatrovnictví osob, které mají jiného než veřejného opatrovníka, a podpůrných opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat.

MPSV již provedlo analýzu stávající situace v oblasti opatrovnictví osob založenou na dostupných datech, kterou vláda dne 29. ledna 2025 vzala na vědomí. Byla zahájena příprava k provedení navazujícího rozsáhlejšího výzkumu, který by měl být realizován ve spolupráci s výzkumným institutem MPSV. Klíčovou charakteristikou výzkumu má být participativní přístup, který umožní aktivní zapojení osob se zdravotním postižením. Cílem výzkumu by měla být také identifikace systémových a legislativních bariér. Součástí navazujících aktivit je i příprava odborné konference na příští rok, kde budou prezentovány první výsledky výzkumu.

Štefan Čulík (MPSV) informoval o zprávě Evropského fóra osob se zdravotním postižením (EDF), která se zabývá článkem 12 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením a problematikou podporovaného rozhodování a obsahuje i příklady dobré praxe v jednotlivých členských státech.

3. bod - Prezentace dobré praxe ze zahraničí

a. Reforma opatrovnictví ve Španělsku (Zuzana Durajová)

Zuzana Durajová (KVOP) představila reformu opatrovnictví ve Španělsku, na základě které je od 3. září 2021 zrušen institut zbavení a omezení svéprávnosti. Reforma klade důraz na dobrovolná podpůrná opatření, jako jsou smlouvy o nápomoci, plné moci nebo předběžná opatření registrovaná u notářů. Pokud osoba těchto možností nevyužije, je podpora zajišťována prostřednictvím blízkých osob nebo soudem určených zástupců – kurátorů či soudních ochránců. Reforma rovněž zakotvila povinnost pravidelného přezkumu podpůrných opatření, a to minimálně jednou za tři roky.

Významnou součástí reformy je činnost notářů, kteří vytvářejí metodické dokumenty a aktivně podporují implementaci nových nástrojů. Důležitou roli mají také státní zástupci, kteří monitorují vývoj judikatury prostřednictvím tzv. judikatorní observatoře. Reforma přinesla i změny v činnosti soudů, zavedla například povinnost poskytovat informace o řízení ve srozumitelné formě.

Za účelem vyhodnocení účinnosti reformy byla na konci loňského roku provedena analýza 439 soudních rozhodnutí. Zjištění ukazují rostoucí respekt vůči osobám se zdravotním postižením ve společnosti a zvýšení počtu nesporných řízení. Byly identifikovány i přetrvávající problémy, jako jsou delší lhůty pro přezkum podpůrných opatření nebo obtíže s přístupem k sociálním dávkám.

V následné diskuzi byla pro praxi v ČR zdůrazněna potřeba větší osvěty veřejnosti a zapojení soukromého sektoru, například bank, do respektování alternativních forem podpory. Závěrem byla vyzdvihnuta spolupráce všech aktérů na reformě a povinné zavedení formátu „easy-to-read“, který zvyšuje přístupnost řízení pro osoby se zdravotním postižením.

b. Příprava reformy v Norsku (Karel Lach)

Karel Lach (KVOP) seznámil přítomné se zkušenostmi ze stáže v Norsku, která se uskutečnila v prosinci 2024, zaměřené na implementaci článku 12 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD). Diskutováno bylo fungování Norského ombudsmana pro rovnost a nediskriminaci. Tento ombudsman systematicky monitoruje naplňování mezinárodních úmluv, jako jsou CEDAW, CERD a CRPD, a poskytuje ostatním subjektům systémovou podporu. Stížnosti, které obdrží, předává antidiskriminačnímu tribunálu. Intenzivně spolupracuje s parlamentem a dalšími klíčovými aktéry na zlepšení legislativy i praxe.

Za určitých výjimečných okolností Norsko připouští možnost omezení či zbavení svéprávnosti. Současně však usiluje o větší inkorporaci CRPD do norského práva, jelikož norská legislativa s touto úmluvou zatím nepracuje v dostatečné míře a úmluva není ani součástí norského právního řádu.

Norský zákon o opatrovnictví je účinný od 1. července 2013 a zakotvuje tři základní formy podpory:

1. Plná moc: Umožňuje osobě delegovat rozhodování na jinou osobu, přičemž může být poskytnuta i jako předběžné opatření.
2. Zastoupení členem domácnosti: Platí pro běžné záležitosti. V případě složitějších situací je nutné ustanovit opatrovníka.
3. Opatrovnictví: Zajišťují jej příbuzní, osoby blízké nebo profesionální opatrovníci. Profesionální opatrovníci jsou školeni státním guvernérem a jejich odměna je nezdanitelná. Opatrovnictví je dobrovolné a vyžaduje písemný souhlas opatrovance. Nemá být v rozporu s vůlí člověka a v případě pochybností o pravé vůli činí konečné rozhodnutí soud.

Norský ombudsman označil současný zákon o opatrovnictví za paternalistický, nepřehledný a založený na medicínském modelu zdravotního postižení. Rozhodování o opatrovnictví je podle něj netransparentní, ochrana zájmů opatrovaného může být v rozporu s jeho vůlí a lidé nejsou dostatečně zapojováni do rozhodovacích procesů. Doporučuje proto zrušení institutu opatrovnictví a přechod k podpurným opatřením, která by byla v souladu s vůlí jednotlivců. Důraz klade na větší participaci osob se zdravotním postižením, jejich aktivní zapojení do rozhodování a odklon od diagnostického přístupu k modelu podpory založenému na individuálních potřebách.

c. Reforma v Rakousku (Barbora Brozová Rittichová)

Barbora Brozová Rittichová (MSP) informovala o reformě v oblasti opatrovnictví a omezování svéprávnosti v Rakousku. Do tvorby této reformy byly zapojeny osoby se zdravotním postižením a široké spektrum odborníků, včetně soudců, advokátů, notářů, neziskových organizací, bank, veřejného ochránce práv a dalších klíčových institucí. Reforma přenesla odpovědnost za volbu podpurných opatření primárně na osoby se zdravotním postižením a jejich rodiny, přičemž klade důraz na minimalizaci zásahů soudů. Díky tomu lze nyní více než 90 % případů řešit mimo soudní systém, například prostřednictvím advokátů, notářů nebo neziskových organizací. Určení soudního zástupce je vyžadováno pouze ve výjimečných případech.

Jedním z klíčových prvků reformy bylo vytvoření centrálního registru zástupců, který spravuje notářská komora. Do tohoto registru mohou provádět zápisy nejen notáři, ale také advokáti, neziskové organizace nebo soudy. Přístup k registru mají samotné osoby se zdravotním postižením a jejich zástupci, ale také další oprávněné instituce, například tamní sociální úřady.

Informovanost veřejnosti se díky reformě výrazně zvýšila, což vedlo k většímu využívání alternativních forem podpory. Informace o těchto opatřeních jsou nyní k dispozici ve formátu „easy-to-read“, který je srozumitelný nejen pro osoby se zdravotním postižením, ale také pro širší veřejnost a spolupracující instituce. Tyto informace zahrnují menší i rozsáhlejší materiály, které jsou dostupné v několika jazycích, a to jak ve fyzické, tak digitální podobě.

Do systému soudních zástupců se nyní dostává pouze 5–10 % případů oproti původnímu množství a počet soudních rozhodnutí v oblasti svéprávnosti se mezi lety 2018 a 2023 snížil o 32 %.

4. bod - Diskuze k předneseným tématům a možnostem efektivnějšího využívání alternativ k omezení svéprávnosti

Přítomní reagovali na přednesené zkušenosti ze Španělska, Norska a Rakouska, které ukázaly různé přístupy vedoucí ke snižování zásahů do svéprávnosti. Byla vyzdvižena potřeba posílení alternativ k omezování svéprávnosti a minimalizace zásahů soudů. Zvláštní důraz byl kladen na zajištění informovanosti veřejnosti i zapojení osob se zdravotním postižením do návrhů legislativních změn.

5. bod - Stanovení dalších kroků, úkolů a termínu dalšího zasedání

Další zasedání se uskuteční v květnu nebo červnu 2025. Zařazen bude bod týkající se prezentace aktuálních dat z oblasti veřejného opatrovnictví (MV).

Camille Latimier poté poděkovala účastníkům jednání za účast a inspirativní diskuzi a zasedání ukončila.

V Praze dne 04.02.2025

Zapsala: Blanka Espinoza
Úřad vlády ČR, Oddělení práv osob se zdravotním postižením

Schválila: Camille Latimier
předsedkyně Výboru